כיתה ח' | תנ"ך | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | מלכים א פרק ג, טז-כח

חמ"ד · נכתב לבקשת מורה לכיתה ח'. בתכנית החמ"ד (בנוסח תשפ"ד) ספר מלכים נלמד בתיכון, ולכן כאן זו יחידת העשרה. לימוד עם רש"י ורד"ק ודגש על אמונה: חכמה כמתנת ה' ומשפט צדק. גרסה נפרדת לממלכתי: יחידה 7.

חכמת אלהים בקרבו: משפט שלמה

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את המקרה ואת שלבי המשפט
- התלמידים ילמדו את רש"י ("היא אמו") ואת רד"ק (ג, כח) על הפסוקים
- התלמידים יבינו את המשפט כהתגשמות הבטחת ה' בגבעון

📖 הסבר למורה

שתי נשים גרות בבית אחד, וכל אחת ילדה בן. בנה של אחת מת בלילה, והאישה השנייה טוענת שהיא החליפה ביניהם. "אין זר אתנו בבית" (ג, יח): אין עדים. שלמה חוזר על דברי שתיהן (ג, כג), ואומר "קחו לי חרב" (ג, כד), "גזרו את הילד החי לשנים" (ג, כה).

האם האמיתית, "כי נכמרו רחמיה על בנה" (ג, כו), מבקשת לתת את הילד לאחרת ובלבד שיחיה, והשנייה אומרת "גם לי גם לך לא יהיה גזרו" (ג, כו). שלמה פוסק "היא אמו" (ג, כז), וכל ישראל "ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט" (ג, כח).

רעיון האמונה בשיעור: החכמה שה' הבטיח בגבעון מתגלה במשפט צדק. הכתוב קורא לה "חכמת אלהים": החכמה של המלך היא מתנה מה', והיא משמשת לעשיית משפט.

📚 מן הפרשנים

- **רש"י על ג, כז:** "בַּת קוֹל הוֹפִיעָה וְאָמְרָה: הִיא אִמּוֹ"
  רש"י, בעקבות חז"ל: המילים "היא אמו" נאמרו בבת קול משמים, כאישור לפסק של שלמה. למקור
- **רד"ק על ג, כח:** "לפיכך יראו מפניו לעשות דבר רע ואפילו בסתר כי ראו כי ברוב חכמתו יוציא לאור משפט"
  הרד"ק: העם ירא לעשות רע אפילו בסתר, כי ראה שהמלך יודע לחשוף את האמת. למקור

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

1. פתיחה (5 דק'): שואלים: מה צריך שופט כדי לפסוק צדק כשאין עדים?
2. קריאה (10 דק'): קוראים את ג, טז-כב ומסכמים את טענות שתי הנשים.
3. ניתוח (10 דק'): קוראים את ג, כג-כז. מה גילתה התגובה של כל אישה?

4. לימוד בחברותות (15 דק'): רש"י על "היא אמו" ורד"ק על ג, כח. דנים: מה מוסיף כל פירוש? איך זה קשור לחלום בגבעון?
5. סיכום (5 דק'): משימת הכתיבה מדף העבודה.

❓ שאלות לדיון בשלוש רמות

הבנה

- מה טענה כל אחת מהנשים?
- מה ציווה שלמה?
- מה ענתה כל אחת מהנשים?

פרשנות

- לפי רש"י, מי אמר "היא אמו"? מה זה מוסיף לסיפור?
- לפי הרד"ק, למה העם ירא מפני המלך?

הערכה ועמדה

- למה הכתוב קורא לחכמה של שלמה "חכמת אלהים"?
- הרד"ק אומר שהעם נמנע מרע "אפילו בסתר". מה דעתכם: האם צדק במשפט משפיע על התנהגות החברה כולה?

🔍 כתוב / מפרשים

בכל שורה קוראים קודם את הטור הימני: מה כתוב בפסוק, מילה במילה. רק אחר כך עוברים לטור השמאלי: מה אפשר להסיק, ומי מציע את הפירוש. כך התלמידים לומדים להבחין בין הכתוב לבין הפרשנות.

📜 כתוב (מה הפסוק אומר במפורש)	🔍 מפרשים (מה אפשר להסיק, ומי אומר זאת)
(ג, יח) „אֵין-זָר אִתָּנוּ בַּבָּיִת“ אין עדים.	*פירוש אפשרי:* בלי עדים, הדין תלוי בחכמת השופט. זה המבחן הראשון ל"לב השומע" מגבעון.
(ג, כז) „הִיא, אִמּוֹ“ פסק הדין של שלמה.	**רש"י, בעקבות חז"ל:** המילים "היא אמו" נאמרו בבת קול משמים, כאישור לפסק.
(ג, כח) „כִּי רָאוּ, כִּי-חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט“ העם יראים מן המלך.	**רד"ק:** העם ירא לעשות רע אפילו בסתר, כי ראה שהמלך יודע לחשוף את האמת.

לתלמידים: הוסיפו שורה משלכם: בחרו פסוק מהשיעור, כתבו בטור אחד מה כתוב בו, ובטור השני מה אתם מסיקים ממנו.

🧾 לסיום היחידה

שני כלים לחזרה ולתרגול, להדפסה:

- 📝 בוחן תרגול עם מחוון וניקוד (35 דקות, 100 נקודות, כל שאלה מתחילה בפסוקים)
- 🗂️ דף מושגים: המושגים והדמויות של היחידה במשפט אחד, כפוסטר לכיתה או ככרטיס לימוד

💡 הערות למורה

הכתוב מתאר את הנשים כ"נשים זנות" (ג, טז); אפשר לציין זאת בקצרה ולהתמקד במשפט. דברי רש"י על "היא אמו" מבוססים על דברי חז"ל (מסכת מכות כג ע"ב), שמונים את המקרה בין המקומות שבהם הופיעה בת קול.

📝 בדף העבודה

חכמת אלהים בקרבו: משפט שלמה: 8 תרגילים, ומחוון מלא בעמוד השני.

➕ יחידה משלימה

על המשפחה של שלמה, מעשיו, ערכיו והאגדה על שלמה והדבורה: יחידה 37: שלמה המלך, משפחה, מעשים וערכים (כולל חוברת עבודה).

מקורות

- מלכים א פרק ג (מכון ממרא)
- רש"י על מלכים א פרק ג (ספריא)
- רד"ק על מלכים א פרק ג (ספריא)

מחוון: חכמת אלהים בקרבו: משפט שלמה

1. לא היו עדים ("אין זר אתנו בבית").
2. להביא חרב ולחתוך את הילד החי לשניים.
3. התעוררו רחמיה בעוצמה. האם האמיתית ויתרה כדי שהילד יחיה; השנייה הסכימה לגזרה. כך התגלתה האם.
4. ג. בת קול.
5. לתת את הילד החי לאישה שביקשה לא להמיתו, כי היא אמו.
6. העם פחד לעשות רע אפילו בסתר, כי ראה שהמלך יודע לחשוף את האמת בחכמתו.
7. ה' הבטיח לב חכם ונבון, ושלמה הצליח לפסוק צדק במקום שאין בו עדים; העם ראה "חכמת אלהים בקרבו".
8. מחוון לכתיבה: חכמה (2 נק'), רחמי האם (2 נק'), צדק ומשפט (2 נק'), שימוש בפסוק או בפרשן (2 נק'), כתיבה ברורה (2 נק').